ТЕРМИЗ ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA’LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

Илмий-инновацион журнал

Jurnal OAK Rayosatining 2022-yil 30-sentabrdagi 325/6-son qarori bilan filologiya fanlari bo‘yicha doktorlik dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan

2021-yildan buyon nashr etiladi

2025/№ 1,1

Termiz – 2025

Muassis:
Termiz davlat universiteti

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

ILMIY-INNOVATSION JURNAL

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2020 yil 19 oktyabrda 1122 raqami bilan ro‘yxatga olingan. Matnlarda foydalanilgan misol, ko‘chirma va ma’lumotlar aniqligi uchun mualliflar javobgardir. Jurnaldan ko‘chirib bosilganda manba qayd etilishi shart.

Bosishga ruxsat etildi: 28.01.2025
Qog‘oz bichimi: 70x85
Bosma tabog‘i: 5.94
Ofset bosma. Ofset qog‘ozi
Adadi: 100
Bahosi kelishilgan narxda
Buyurtma: 155-son

«TerDU bosmaxonasi»da chop etildi
Termiz shahri, Barkamol avlod ko‘chasi, 43-uy

Tahririyat manzili:
190111, Termiz shahri,
Barkamol avlod ko‘chasi, 43.
Telefon: +998762231649

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Rasmiy sayt:
www.philologicalresearch.uz

BOSH MUHARRIR:
Abduqodir TOSHQULOV,
iqtisod fanlari doktori, professor

TAHRIR HAY’ATI:
Bekpo‘lat Umurqulov, filologiya fanlari doktori, professor (bosh muharrir o‘rinbosari)
Shoxista Maxmaraimova, filologiya fanlari doktori, professor (mas’ul muharrir)
O‘ral Xoliyorov, f.f.f.d. (PhD), dotsent (O‘zbekiston)
Olmos Ulviy Binnatova, f.f.d., professor (Ozarbayjon)
Karl Rayxl, f.f.d., professor (Germaniya)
Vali Savash yelok, f.f.d., professor (Turkiya)
Dorota Silviya, f.f.f.d. (PhD), dotsent (Polsha)
Muslihiddin Muhiddinov, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Ibodulla Mirzayev, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Abdi Mamatov f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Suyun Karimov f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Muhammadxon Hakimov, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Nafas Shodmonov f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Dilmurod Quronov, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Murodqosim Abdiyev, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Baxtiyor Mengliyev, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Normat Yo‘ldoshev, f.f.n., dotsent (O‘zbekiston)
Abdulla Xudoyqulov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Bobonazar Murtazayev, f.f.n., dotsent (O‘zbekiston)
Asqar Eshmo‘minov, f.f.d., dotsent (O‘zbekiston)
Obidjon Shofiyev, f.f.f.d. (PhD), dotsent (O‘zbekiston)
Zafar Umurqulov, f.f.f.d., dotsent, (PhD) (O‘zbekiston)
Nurali Amonturdiyev, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Hakim Ahmedov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Ahad Shukurov, (PhD), dotsent (O‘zbekiston)
Eshnazar Jabborov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Abdumurod Arslonov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Sirojiddin Turdimurodov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Umida Raximova, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Gulchehra Begmatova,(PhD), dotsent (O‘zbekiston)
Nargis Kurbanazarova, (PhD), dotsent (O‘zbekiston)
Muyassar Xolova, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Shoira Omonturdiyeva, (PhD), dotsent (O‘zbekiston)
Sherzod Turdiqulov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Zaynura Qodirova, (PhD), dotsent (O‘zbekiston)
Humayun Nadim Muhammad, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Dilrabo Ergasheva, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)

Texnik muharrir: Bahodir To‘raliyev

Учредитель:
Термезский государственный университет

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM
ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

НАУЧНО-ИННОВАЦИОННЫЙ ЖУРНАЛ

Зарегистрировано Агентством информации и массовых коммуникаций при Администрации Президента Республики Узбекистан от 19 октября 2020 года под номером 1122.

Авторы несут ответственность за точность приведенных в текстах примеров, отрывков и данных. Необходимо указывать источник при копировании из журнала.

Разрешено к печати: 28.01.2025
Размер бумаги; 70x85
Печатный лист: 5.94
Офсетная печать: Офсетная бумага
Тираж: 100. Цена договорная
Заказ: 155

Печатано в «Типографии ТерГУ»
ул. Баркамол авлод 43, г. Термез

Адрес редакции:
190111, г.Термез, ул. Баркамол авлод, 43.
Телефон: +998762231649

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Официальный сайт:
www.philologicalresearch.uz

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:
Абдукадир ТАШКУЛОВ, доктор экономических наук, профессор

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Бекпулат Умуркулов, доктор филологических наук, профессор (зам. главного редактора)
Шохиста Махмараимова, доктор филологических наук, профессор (ответственный редактор)
Урал Холияров, ф.ф.ф.д. (PhD), доцент (Узбекистан)
Олмос Улвий Биннатова, д.ф.н., профессор (Азербайджан)
Карл Райхл, д.ф.н., профессор (Германия)
Вали Саваш Елок, д.ф.н., профессор (Турция)
Дорота Сильвия, PhD, доцент (Польша)
Муслихиддин Мухиддинов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Ибодулла Мирзаев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Абди Маматов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Суюн Каримов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Мухаммадхон Хакимов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Нафас Шодмонов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Дилмурод Куронов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Мурадкасим Абдиев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Бахтиёр Менглиев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Нормат Юлдашев, к.ф.н., доцент (Узбекистан)
Абдулла Худайкулов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Бобоназар Муртазаев, ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Аскар Эшмуминов, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Обиджон Шофиев, д.ф.ф.н. (PhD), доцент (Узбекистан)
Зафар Умуркулов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Нурали Амонтурдиев, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Хаким Ахмедов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Ахад Шукуров, (PhD), доцент (Узбекистан)
Эшназар Джаббаров, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Абдумурод Арслонов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Сирожиддин Турдимуродов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Умида Рахимова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Гульчехра Бегматова, (PhD), доцент (Узбекистан)
Наргис Курбаназарова, (PhD), доцент (Узбекистан)
Муяссар Холова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Шаира Амонтурдиева, (PhD), доцент (Узбекистан)
Шерзад Турдикулов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Зайнура Кадирова, (PhD), доцент (Узбекистан)
Хумаюн Надим Мухаммад, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Дильрабо Эргашева, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Технический редактор: Баходир Туралиев

Institutor:
Termez State University

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

SCIENTIFIC-INNOVATIONAL JOURNAL

Registered by the Agency for Information and Mass Communications under the President's Administration of the of the Republic of Uzbekistan on October 19, 2020 under number 1122.

The authors are responsible for the accuracy of the examples, passages and data provided in the texts. The source must be specified when copying from the journal.

Approved for printing: 28.01.2025
Size of the paper: 70x85
Printed sheet: 5.94. Offset printing.
Offset paper. Circulation: 100
Price is negotiable
Order: 155. Printed at the «Printing House of the TerSU»
43, Barkamol avlod str. Termez city.

Address of Editorial Office:
190111, Barkamol avlod str., 43,
Termez city.
Phone: +998762231649

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Official website:
www.philologicalresearch.uz

EDITOR IN-CHIEF:
Abdukodir TASHKULOV, doctor of economic sciences, professor

EDITORIAL BOARD:

Bekpulat Umurkulov, doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (deputy chief editor)
Shohista Makhmaraimova, doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (editor-in-chief)
Ural Kholiyorov, PhD, associate professor (Uzbekistan)
Olmos Ulviy Binnatova, doct.of philol. sciences, professor (Azerbaijan)
Karl Rayxl, doct.of philol. sciences, professor (Germany)
Vali Salvash Elok, doct. of philol. sciences, professor (Turkey)
Dorota Silvia, PhD, associate professor (Poland)
Muslihiddin Mukhiddinov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Ibodulla Mirzaev, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Abdi Mmatov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Suyun Karimov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Muhammadkhon Khakimov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Nafas Shodmonov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Dilmurod Kuronov, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Muradkasim Abdiyev, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Bakhtiyor Mengliev, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Normat Yuldashev, cand.of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Abdulla Khudaykulov, PhD (Uzbekistan)
Bobonazar Murtazaev, cand.of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Askar Eshmuminov, doct.of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Obidjon Shofiev, PhD, associate professor (Uzbekistan)
Zafar Umurkulov, PhD (Uzbekistan)
Nurali Amonturdiev, PhD (Uzbekistan)
Hakim Akhmedov, PhD (Uzbekistan)
Ahad Shukurov, PhD, associate professor (Uzbekistan)
Eshnazar Jabbarov, PhD (Uzbekistan)
Abdumurod Arslonov, PhD (Uzbekistan)
Sirojiddin Turdimurodov, PhD (Uzbekistan)
Umida Rakhimova, PhD (Uzbekistan)
Gulchekhra Begmatova, PhD, associate professor (Uzbekistan)
Nargis Kurbanazarova, PhD, associate professor (Uzbekistan)
Muyassar Kholova, PhD (Uzbekistan)
Shoira Omonturdiyeva, PhD, associate professor (Uzbekistan)
Sherzod Turdikulov, PhD (Uzbekistan)
Zaynura Kadirova, PhD, associate professor (Uzbekistan)
Humayun Nadim Muhammad, PhD (Uzbekistan)
Dilrabo Ergashova, PhD (Uzbekistan)

Technical editor: Bakhodir Turaliyev

М У Н Д А Р И Ж А

TILSHUNOSLIK

AMINOVA DILNOZA
Brending va imij tushunchalarining nazariy tavsifi 7

QODIROV UMARJON AKRAMJON O‘G‘LI
Shonazar Shoabdurahmonov Qo‘qon shevasi xususiyatlari haqida 11

NAZAROVA ZIYODA KATTAYEVNA
Frazeologik birliklarni idiomalardan farqlashning muhim ahamiyati 14

QIYOMIDINOVA NILUFAR QAXRAMON QIZI
Ijtimoiy tarmoqlarning lingvistik dinamikasi:
evolyutsiya, o‘ziga xoslik va raqamli davr ta’siri 17

BO‘RONOV NAZIM MUSTAFAQULOVICH
Feyk yangiliklarga qarshi kurashishda milliy va xalqaro tajriba 22

MUSURMONQULOV ADHAM ABDURASHID O‘G‘LI
Tilshunoslikda uyadosh so‘zlar lug‘atini
yaratishning maydon nazariyasidagi talqini 27

SOBIROVA FERUZA ISLOMJON QIZI
Saylovoldi dasturlarda nutqiy manipulyatsiya.....30

XOLMATOVA GO‘ZAL BAXODIROVNA
Internet-media ergonimlarining struktur-semantik tahlili
(o‘zbek va ingliz tillarida) 35

ASHUROV BOBIR SHAKIROVICH
Sud-ekspertiza lingvistikasi: nazariy asos va metodologik talqin 38

ROZUMBETOVA XILOLA UMAR QIZI
To‘rtko‘l tumani oykonimlarining leksik-semantik tahlili.....42

TOJIBOYEV ILXOMJON USMONOVICH
Lingvomadaniyatshunoslik antropotsentrik paradigmaning
asosiy yo‘nalishlaridan biri sifatida 47

МУНДАРИЖА

ADABIYOTSHUNOSLIK

JEPBAROWA SAÝAT KURBANMIRATOWNA
Halk dessanlarynyň beýik şahyr Magtymguly pyragy
döredijiligine çeperçilik täsiri 49

KODIROVA SAODAT ABDIRAXIMOVNA
Badiiy asarlardagi maqollarning evolyutsiyasi
(“Zarbulmasal” asari misolida) 52

АБДУЛЛАЕВ МАХМУД АХМАТОВИЧ
Таджикское литературоведение о вкладе Садриддина Айни
в изучении узбекско-таджикских литературных связей 55

DUSIMBETOVA NARGIZA BAXTIYAROVNA
Bo‘lajak jurnalistlarning transmedia ko‘nikmalarini shakllantirish
va o‘rgatish jarayonining metodikasi 58

TA’LIM

МАМЕДОВА НАРГИЗА ЗИРАДДИНОВНА
Современные методы преподавания русского языка 58

Filologik tadqiqotlar: til, adabiyot, та'lim. 2025; 1
ISNN: 2181-1741 (Print)
ISNN: 2181-1725

HALK DESSANLARYNYŇ BEÝIK ŞAHYR MAGTYMGULY PYRAGY DÖREDIJILIGINE ÇEPERÇILIK TÄSIRI

Jepbarowa Saýat Kurbanmiratowna,
Berdak adyndaky Garagalpak döwlet uniwersiteti,
Türkmen dili we edebiýaty kafedrasy dosenti, f.y.f.d. (PhD)

Magtymgulynyň bize miras goýup giden edebi eserlerinde birnäçe tematikany gör**ýäris**. Şeýle hem şahyryň döredijiliginde birnäçe taryhy şahslar, folklor döredijiliginiň nusgalaryna duş gelmek bolýar. Halk agzeki döredijiliginiň iri janrlaryndan biri dessanlar-da Magtymgulynyň döredijiliginde birnäçe çeperçilik hyzmaty ýerine ýetiripdir. Şahyr olary ýaşan zamanynyň, iliniň, halkynyň derdine ýaratmak, özüniň pikir-duýgularyny emotsional täsirli formada ýetirmek üçin döredijilik eleginden geçirip, öz eserlerinde şöhlelendirip bilipdir. Emma ylym Magtymgulynyň döredijiligi bilen ençeme ýyllardan bäri gyzyklanyp gelse-de şahyryň döredijiliginiň käbir meseleleri häli doly öwrenilenok. Şeýle meseleleriň arasynda Magtymgulynyň döredijiliginde halk dessanlarynyň ulanylyşy-da gaty gyzykly meseleleri orta atýar. Şonuň üçinem Magtymgulynyň döredijiliginde duş gelýän halk dessanlyry, olaryň sýujetlerini anyklamak bügünki döwür talaby diýsek ýalňyşmarys.

Kelam getirdim tilime,
Zunnar urmuşam bilime,
Magtymguly diýr ilime,
Bagş etmişem bar dessany.

- diýip beýik şahyr Magtymguly Pyragy dessanlary ýatlamagynyň esasy sebaplerinin biri, şol dessanlaryň gahrymanlarynyň öz goşgularynyň liriki gahrymanalry bilen takdyrynyň kybapdaş, ýagny meňzeş gelendigi uçin ỳatlapdyr. Şahyr şol dessanlary ulananda olary goşgularynyň çeperçiligini, emotsional täsirliligini artdyrmak üçin poetik serişde hökmünde peýdalanypdyr. Mysal üçin, «Zöhre-Tahyr», «Leýli-Mejnun», «Ýusup-Züleýha» we başga-da dessanlar halk döredijiliginiň materýaly esasynda ýazylany üçin, onda janlandyrma, giperbola ýaly halk döredijiligine mahsus bolan poetiki serişdeler köp duş gelýär. Magtymguly hem özüniň şygyrlarynda halk dessanlaryny ulananda şunuň ýaly poetiki serişdeleri giňden peýdalanypdyr. Mysal üçin, «Söýmüşem seni» atly şygyrynda «Leýli-Mejnun», «Ýusup-Züleýha», «Perhat-Şirin», «Seýpelmelek-Methaljemal», «Warka-Gulşa» ýaly halk dessanlarynyň gahrymanlaryny mysal getirmek bilen poetiki deňeşdirmäni giňişleýin peýdalanyp, özüniň söýgüsini olaryň söýgüleri bilen deňeşdirip, «dek» sözüni kän ulanypdyr.

Şahyryň «Bilmezmiň» atly şygrynda halk dessanlarynyň gahrymanlarynyň atlaryny getirmek bilen janlandyrma, meňzetme, giperbola, deňeşdirme usullary köp ulanylypdyr. Meselem:

Mejnun kibi sährada ýyglaý-ýyglaý gezdigim,
Gözüm ýaşyn merjen deý düzüm-düzüm düzdigim,
Warka kimin Gulşadan ölüp, umyt üzdügim,
Joşgun berip yşk ody, gaýnap-gaýnap gyzdygym,
Şibli kimin bir dagy ýandyrdygym bilmezmiň?[11]

- diýen setirlerde, «deý», «kibi», «kimin» ýaly deňeşdirme, meňzetme kömekçi sözlerini ulansa, «Joşgun berip yşk ody, gaýnap-gaýnap gyzdygym» diýen sözler arkaly janlandyrma, «Şibli kimin bir dagy ýandyrdygym bilmezmiň?» diýen setirlerde giperbola poetik serişde hökmünde ulanylypdyr.

Magtymgulynyň 50 yaşlarynda ýazan goşgularynda nazar aỳlasak, onda hem birnäçe dessanlar bilen bilelikde ỳene-de Meňliniň adyny getirýär:

Mejnun menem Meňli janyň yşgynda,
Ỳanyp-köỳsem ỳokdur onun ỳadynda
Perhat-Şirin, Zöhre-Tahyr adynda,
Taglym alyp boldum men hem perwana.

Ynha bu setirler uzak synaglardan, durmuş ugurlaryndan soňam Meňli babatda dürli söýgüniň meňzeşligini tassyklayar. Magtymgulynyň Meňlä söýgüsi her bir söỳgi dessanyndaky gahrymanlaryň söỳgusinden has belent, has hesretli we has uzak. Magtymguly öz söýgülisi Meňlisinden, garyndaşlaryndan we atasyndan aỳrylandan soň bu dünýä ynamy gowşaýar. Şeýlelikde ajap eỳỳam hakda bir mahallar göwnüne gonan pikirler çuýremak bilen bolýar. Şahyryň il ýurt uçin hasraty ählihalk göwniçökgünligi bilen sepleşip gidýär. Halk çykalgasyzlygy Magtymgulyny gam laýyna batyrýar. Onuň umydy bir hudaýa baglanyp galýar, beýle umydyň döremegine zamananyň zalymlygy hem iterdi, döwrüň ruhy hem

[1] Magtymguly. Şygyrlar. Aşgabat, 1992, 203-sah.

ýol açdy.[11]

Şahyryň «Söýmüşem seni» atly şygrynda:
Ýakup ýurt etdi Kengany,
Ogludyr Müsür soltany,
Misli Ýüsüp Züleýhany,
Söýen dek söýmüşem seni.[22]

- diýip, dünýä belli «Ýusup-Züleýha» dessanynyň sýujetini ýatlap geçipdir. Eýsem «Ýusup-Züleýha» nähili dessan bolupdyr. «Ýüsüp-Züleýha» dessanynyň iň ygtybarly nusgalarynyň biri hem Türkmenistanyň Ylymlar akademiýasynyň Milli golýazmalar institutynyň hazynasynda saklanylýan 1228-nji golýazmadyr. Bu golýazma özüniň gadymylygy we tekstiniň ygtybarlydygy üçin beýleki çeşmelerden tapawutlanýar. Golýazmanyň ahyryna onuň 1122-nji hijri (1710-njy milady) ýylynda göçürilendigi hakynda bellik edilipdir.

Edebiýatçy alym A. Bekmyradow «Ýusup-Züleýha» dessanynyň ýazylan döwri hakynda özboluşly garaýşy öňe sürüpdi. („Edebiýat we sungat" gazeti, 13 ýanwar, 1984 ý.) «Ýusup-Züleýha» sýujeti gözelligiň we watansöýüjiligiň simwoly hökmünde dünýä edebiýatynyň taryhynda mäkäm orun alypdyr. Ýusup bilen bagly wakalar ilki arap rowaýatlarynda, soňra Injile, Töwrata, Keramatly Gurhana aralaşypdyr Gurhanda bu kyssa «Kyssalaryň gözeli» (Ahsanul-kysas) diýlip at berilýär. Soňabaka Ýusup kyssasy çeper edebiýatda özüniň giňişleýin beýanyny tapýar. Her bir halk bu sýujete öz milli garaýyşlary bilen bagly düşünjeleri siňdirmäge çalşypdyr. Şahyrlaryň 120-ä golaýy bu sýujete ýüzlenip, «Ýusup-Züleýha» eserlerini döredipdir.

XIV asyr türkmen ýazary Nasyreddin Rabguzynyň «Kysasy Rabguzy» eserinde «Ýusup syddyk» kyssasyna uly orun berlipdir. Ýazyjy eserini kyssa bilen ýazyp, Ýusup pygamberiň başdan geçiren wakalaryny gyzykly mazmunda beýan etmegiň hötdesinden gelipdir. Akyldar şahyrymyz Magtymguly Pyragynyň:

Depderler içinde bir kitap gördüm,
«Kysasyl enbiýä» atly ýaranlar!
Hezreti Ýusuby beýan eýläli,
Kyssasy şekerden datly ýaranlar![31]

- diýip nygtaýşy ýaly, bu eser bütin Gündogarda meşhurlyk gazanypdyr.

Dessanyň atlandyrylyşyna seredeniňde, onda esasy mesele söýgi meselesi ýaly duýulýar. Ýöne eserde söýgi gatnaşyklaryndan başga-da, adamzadyň ahlak, ynsanperwer duýgularyna kesgitleýji orun berlipdir.

Magtymguly özüniň döredijiliginde aforizme öwrülip giden «Müsürde şa bolandan, Kenganda geda bol» pähimini hem giňden çeperçilik serişde hökmünde ulanypdyr. «Ýusup-Züleýha»[42] dessanynda ene-atanyň perzende bolan çäksiz söýgüsi Ýakup pygamberiň keşbinde jemlenipdir. Ýusubyň başyna bir iş düşjekdigini ilki bilen ata ýüregi syzýar. Şol sebäpli ol ogluny doganlary bilen meýdana ibermäge garşy bolýar. Agalarynyň öz inilerini goramaga ant içmegi, Ýusubyň özüniň hem boýun burup ýalbarmagy netijesinde Ýakup kynlyk bilen oglunyň sähra gitmegine razy bolýar. Mähriban perzendinden aýra düşen atanyň aglamakdan ýaňa gözleri kör bolýar. Eseriň ahyrynda onuň gözleri Ýusubyň köýneginiň gudraty bilen açylýar. Andalyp bu fantastiki wakany esere goşmak bilen ogluň öz ene-atasyna bolan söýgüsi baradaky meseläni gozgaýar. Dessanda beýan edilşine görä, Ýusubyň ejesi ol entek kiçijik çagaka aradan çykýar. Ýususa zulum eden agalary onuň el-aýagyny baglap, gul hökmünde bir kerwene satyp goýberýärler. Kerweniň gidip barýan ýoly Ýusubyň ejesiniň guburynyň gapdalyndan geçýär. Ýusup enesiniň guburyna ýykylyp, derdini beýan edýär. Perzendiniň nalyşyna dözmedik enäniň ruhy seslenýär we ene ogluna göwünlik berip, ony merdana bolmaga, umytdan düşmezlige çagyrýar. Dessanda beýan edilýän şu kiçijik wakany okanyňda, perzendiniň üstünde kökenek gerýän mährem enäniň keşbi göz öňüňde janlanýar we „Eneler hiç-haçan ölmeýär" – diýen dana pähim biýygtyýar ýadyňa düşýär.

Şeýlelikde, Andalyp adalatly baştutan baradaky arzuwlaryny Ýusubyň keşbinde jemlemegi başarypdyr.

Şeýle uzak synagdan soň Ýusup bilen Züleýha bir-birine gowuşýarlar. Andalyp ýedi aşyklaryň biri Ýusup-Züleýhanyň söýgüsini dürli synaglardan geçirýär. Şeýlelikde, dessanda durmuş synagynda toplanan azat söýgi belent owazly aýdymçysy hökmünde orta çykarylýar.

Şonuň üçinem Magtymguly özüniň «Ýusup diýe-diýe», «Söwdügim», «Atly ýaranlar» atly goşgularynda Ýusubyň obrazyny giňden ýatlap geçýär. Mysal üçin:

Pelek ýyglar gözýaşyma,
Ne söwda düşdi başyma,
Meżnun bolup dag başyna,
Çykam Ýusup diýe-diýe.[51]

Magtymguly «Ýusup-Züleýha» dessanynyň gahrymanyny gaýta-gaýta dile alyp ýatlamagynyň esasy sebäpleriniň biri, Ýusup Gündogarda owadanlygyň simwoly we pygamberleriň öwlady hökmünde

[1] Annamuxammedow M. Magtymguly gizlin syryň bar içde... Aşgabat, 1997, 123-sah.
[2] Magtymguly. Şygyrlar. Aşgabat, «Şygyrlar», 1992, 77-sah
[3] Magtymguly. Şygyrlar. Aşgabat, 1992, 43-sah
[4] Nurmuhammet Andalyp. Ýusup-Züleýha. Çapa taýýarlan Atabaý Nazarow. Aşgabat – 2010, 7-sah.
[5] Magtymguly. Sygyrlar. Aşgabat, 1994, 17-sah.

giňden tanalýar. Ýokardaky mysalda Magtymgulynyň öz magşugyny söýşüni Ýusubyň söýgüsinden kem görmeýändigini şöhlelendirýär. Şahyryň «Ýusup diýe-diýe» atly goşgusyny barlag edip görseň şahyr gahrymanyň Ýusuba bolan söýgüsini, Ýusubyň çeken ejirlerine, ynsan gözelligine bolan yşkynyň açylýandygyny hem görmek bolýar. Şu zatlary nazarda tutsak çydamlylyk, geçirimlilik, sahylyk, söýgä wepalylyk, ynsany halas etmek, özüni gurban bermek ýaly simwoliki gözellik Ýusubyň kämilliginiň alamaty hökmünde Magtymgulyda ažaýyp ynsany kämllik oýarýar. Şeýle hem Magtymguly ýokarky setirleri agzamak bilen halk dessanlarynyň gahrymanlary arkaly öz yşkyny has gyzykly häsiýete getirýär: «men seni aşyklaryň öz ýarlaryny söýşi ýaly söýýärin» - diýýär. Şeýlelikde, Magtymguly özüniň döredijiliginde Ýusuby owadanlygyň, mertligiň, sabyrlylygyň simwoly xökmünde poetiki usulda ulanypdyr.

Umuman aýdanymyzda Magtymguly öz döwründäki sotsial ykdysady gurluşy tankyt etmek, azat söýgüni dabaralandyrmak, söýgi meselesinde başyna düşen agyr ýagdaýlary düşündirmek, halkyň güýjüne ýokary baha bermek, aýal-gyzlaryň görk-görmegini, batyr, mert ýigitleriň gaýduwsyzlygyny wasp etmek, gumanistik pikirleri öňe sürmek, dini-mistik ýolda yşk kontseptsiýasyny düzmek, yşky açmak ýaly meselelerde halk dessanlaryna ylham çeşmesi, poetiki serişde hökmünde ýüzlenipdir.

Rezyume: Xalq og‘zaki ijodiga va san’atiga murojaat qilish an’anasi qadim zamonlardan boshlangan. Folklor xalq obrazlari va syujetlari har bir shoirga o‘z fikrini aylanma, qiziqarli ifodalash uchun keng imkoniyat yaratadi. Bunday qadimiy xalq og‘zaki ijodiga murojaat qilish an’anasi Maq‘timquli ijodida ham mavjud. Natijada shoir Maq‘timquli xalq og‘zaki ijodini chuqur o‘rgangan va o‘z ijodida xalq dostonlaridan badiiy foydalanishga erishgan. Ushbu maqolada shoir ijodida qo‘llangan xalq dostonlari haqida so‘z yuritamiz va tahlil qilamiz.

Resume: The tradition of addressing folk art dates back to ancient times. Folk images and plots give every poet ample opportunity to express his ideas in a roundabout and interesting way. The tradition of addressing such a long-standing folklore was also present in Maxtymkuly. As a result, Maxtymkuly learned folk folklore in depth and managed to artistically use folk designs in his creations. In this article, we talk about and analyze the folk dances used in the poet’s work.

Резюме: Традиция обращения к народному творчеству восходит к глубокой древности. Народные образы и сюжеты дают каждому поэту широкие возможности многосторонне и интересно выразить свои мысли. Традиция обращения к столь давнему фольклору присутствовала и в Махтымкуле. В результате Махтумкули глубоко изучил народный фольклор и сумел художественно использовать народные орнаменты в своих произведениях. В этой статье мы рассказываем и анализируем народные танцы, использованные в творчестве поэта.